

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ДЕРЖАВИ І ПРАВА ім. В.М. КОРЕЦЬКОГО
РАДА МОЛОДИХ ВЧЕНИХ

*CONCORDIA PARVAE RES CRESCUNT,
DISCORDIA MAXIMAE DILABUNTUR*

Gaius Sallustius Crispus

*За згоди малі держави міцнішають,
через розбіжності великі розпадаються*

Гай Саллюстій Кріспус

ПОНЯТТЯ ТА КАТЕГОРІЇ ЮРИДИЧНОЇ НАУКИ

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

Матеріали

**V міжнародної науково-практичної конференції
(Київ, 18 листопада 2014 р.)**

До 145-річчя
академіка
Всеукраїнської академії наук

**Миколи Івановича
ПАЛІЄНКА
(1869-1937)**

Київ
Ніка-Центр
2014

УДК 34
ББК 67
П56

Поняття та категорії юридичної науки. Зб. наук. праць. Матеріали V міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 18 лист. 2014 р.) / за заг. ред. Н.М. Пархоменко, М.М. Шумила. — К. : Ніка-Центр, 2014. — 492 с.
ISBN 978-966-7067-07-6

У збірнику вміщено тексти наукових доповідей та повідомлень, присвячених актуальним теоретичним та практичним проблемам юридичної термінології. Розглядаються питання понять та категорій в теорії права і держави, а також галузевих юридичних науках. Окремо розміщено статті-дослідження біографії та наукової спадщини провідного вченого-юриста, академіка Всеукраїнської академії наук М.І. Палієнка (1986-1937), публікуються його вибрані праці.

УДК 34
ББК 67

Матеріали друкуються у редакції авторів.

нових самостійних галузей права – це ще не переосмислення та наповнення новим змістом адміністративного права. У той же час, коли вчені говорять про ефективність адміністративного права, з самою ефективністю не все гаразд. До цього часу наука адміністративного права не відповіла на питання, на що здатна ця галузь, де межа управління і регулювання, у чому сила та слабкість адміністративного права? Тобто, авторитет адміністративного права може бути досягнуто, в основному, засобами цієї ж науки.

Денис Новіков,

к.ю.н., старший викладач кафедри цивільно-правових дисциплін,
господарського та трудового права

Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди
dennovikow@mail.ru

ШТРАФ ЯК ВИД ДИСЦИПЛІНАРНОГО СТЯГНЕННЯ – ЧЕРГОВИЙ ПРОЯВ ПОШИРЕННЯ КОНЦЕПЦІЇ “ГНУЧКОСТІ” (ДЕРЕГУЛЮВАННЯ) У ТРУДОВОМУ ПРАВІ

Прихильниками теорії штрафів у трудовому праві необхідність їх офіційного закріплення у майбутньому Трудовому кодексі як виду дисциплінарного стягнення обґрунтовується тим, що штрафи справляють більш вражаючий вплив і одразу дають відчутти втрати майнового характеру, що відображається на більшій вмотивованості працівника дотримуватись встановлених роботодавцем правил¹, а також здійснюють виховний вплив до порушника, який превалює над метою відшкодування майнової шкоди². Таке розуміння мети штрафів у деякій мірі відповідає відомому висновку В.І. Леніна, що “призначення штрафів – не винагороджувати за збиток, а створити дисципліну, тобто підпорядкування робочих господареві, змусити робочих виконувати хазяйські накази, слухатися його під час роботи”³. Однак, якщо прослідити подальшу думку В.І. Леніна, то описана ним ситуація виникла “разом з великими фабриками і заводами, разом з великим капіталізмом, разом з повним розколом між багатіями-господарями і босяками-робітниками, штрафи виявилися результатом повного розвитку капіталізму і повного поневолення робочого”⁴. А вже у 1924 році К.М. Варшав-

---

¹ Мельничук Н.О. Пропозиції щодо правового врегулювання застосування штрафів до працівників / Н.О. Мельничук // Часопис Київського університету права: український науково-теоретичний часопис / Київський ун-т права НАН України, Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України. – Київ, 2012. – № 4. – С. 180.

² Панасюк О.Т. Правове регулювання застосування штрафів до працівників / О.Т. Панасюк // Право України. – 2006. – № 8. – С. 47.

³ Ленин В.И. Полное собрание сочинений. Издание 5-е. Том 2. Объяснение закона о штрафах, взимаемых с рабочих на фабриках и заводах. – Москва: Государственное издательство политической литературы, 1958. – С. 21.

⁴ Ленин В.И. Полное собрание сочинений. Издание 5-е. Том 2. Объяснение закона о

ський писав, що система штрафів “породжує свавілля і деморалізує наймача; відносно трудящого вона не має того дисциплінуючого значення, яке їй приписується – недбайливого робітника штраф не виправляє, а доброго здатний тільки озлобити”¹. У цьому сенсі підвищення “вмотивованості працівника дотримуватись встановлених роботодавцем правил” за рахунок застосування штрафів не відповідає самій суті категорії мотивації, яка полягає у забезпеченні максимальної віддачі персоналу підприємства через розуміння та можливе задоволення керівництвом їх потреб, мотивів, інтересів, звичок². Як влучно писав середньовічний схоласт Тома Аквінський: “Благо не завжди є істинним благом, але іноді – істинним, а іноді – гаданим. І згідно цьому з мети слідує погана дія. Хоча мета і є зовнішньою причиною, дії притаманна належна пропорція і ставлення до мети”³. Застосування штрафів для підтримання дисципліни праці жодним чином не спонукає працівників до добросовісної праці, а зовсім навпаки заганяє усі невирішені на підприємстві проблеми під прес остраху.

Таким чином, що було реаліями ХІХ ст., категорично осуджувалось на початку ХХ ст. та критикувалось мудрецьями різних епох не може визнаватись справедливим та нормальним у ХХІ ст., коли Конституцією України проголошено, що людина є найвищою соціальною цінністю. Тому штрафи на сьогоднішній день можуть трактуватись лише у якості антигуманної кари та примусу, що у трудових відносинах мало б свідчити, що у відносинах працівник-роботодавець має бути елемент повинності, який давав би роботодавцю право вимагати від працівника чогось незалежно від його волі.

Враховуючи вищевикладене, слід зосередити увагу не просто на невідповідності теорії штрафів загальним засадам трудового права, що є очевидним, а скоріш на її відповідності сучасним тенденціям так званої “гнучкості” у трудовому праві.

Як пише відомий британській соціолог Зігмунт Бауман, “гаслом дня стала “гнучкість”, що стосовно ринку праці означає кінець трудової діяльності у відомому і звичному для нас вигляді, перехід до роботи за короткостроковими, миттєвими контрактами або взагалі без таких, до роботи без всяких обговорених гарантій, але тільки до “чергового повідомлення”⁴. Чи як вказує американський економіст Джозеф Стігліц: “посилення гнучкості ринку праці означає зниження ступеня захисту робочого місця, заробітної плати та доходу найманих

штрафах, взимаемых с рабочих на фабриках и заводах. – Москва: Государственное издательство политической литературы, 1958. – С. 59.

¹ Варшавский К.М. Трудовое право СССР / К.М. Варшавский. – Л.: Академия, 1924. – С. 120.

² Заботін О.М. Менеджмент: навчальний посібник / Заботін, І.В. Сіренко. – Миколаїв: НУК, 2007. – С. 33.

³ Аквинский Фома. Сумма теологии / пер. с лат. А. В. Апполонов. – М.: Сигнум Веритатис, 2008. – С. 214.

⁴ Бауман Зигмунт. Индивидуализированное общество / Пер. с англ. под ред. В.Л. Иноземцева. – М.: Логос, 2005. – С. 36.

працівників”¹. Іспанській філософ Мануель Кастельс, у свою чергу, виражає більш глибоку думку, що “гнучкість може бути звільняючою силою, але може нести і репресивну тенденцію, якщо ті, хто переписує правила, завжди при владі”².

Таким чином, яким би не був красивий евфемізм “гнучкість”, він виражає єдиний можливий варіант розвитку подій – посилення дерегулювання трудових відносин. Введення штрафу як дисциплінарного стягнення є лише одним з елементів цього явища, яке характеризується послабленням соціального захисту працівників. Як підмітив У. Бек: “Норми охорони праці при децентралізованих формах праці не піддаються контролю громадськості, і витрати за їх порушення або дотримання лягають на плечі самих трудящих”³. Лише негайна активізація соціального діалогу між державою, представниками працівників та роботодавцями зможуть послабити наростаючий вплив тенденції дерегулювання у трудовому праві, відновити баланс інтересів трудових правовідносин та припинити розмови про можливість введення штрафу в якості дисциплінарного стягнення.

Ганна Огнев'юк,

к.ю.н., доцент, заступник зав. кафедри цивільного та трудового права
Київського університету права НАН України
any.o@mail.ru

ЕЛЕМЕНТНИЙ ПІДХІД ДО ВИЗНАЧЕННЯ ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА

Принцип верховенства права сьогодні привертає увагу багатьох правознавців, як теоретиків права, так і галузевих дослідників. Різноманітність наукових думок з приводу його визначення вражає, спроби знайти єдине комплексне чітке і зрозуміле визначення не полишають як вітчизняні так і іноземні науковці. А оскільки верховенство права є конституційним принципом у багатьох державах, в т.ч. і в Україні, це визначення повинно бути в однаковій мірі застосоване до будь-яких галузевих правовідносин, незважаючи навіть на те, що всі вони ґрунтуються на різних правових принципах, що часто є взаємовиключними.

Сьогодні ми можемо стверджувати, що в Україні наявні офіційні погляди на тлумачення верховенства права, зроблені Конституційним судом України. На

---

¹ Стиглиц Джозеф Юджин. Ревущие девяностые. Семена развала / Пер. с англ. и примеч. Г.Г. Пирогова. Вступит. статьи Г.Ю. Семигина и Д.С. Львова. – М.: Современная экономика и право, 2005. – С. 392.

² Кастельс Мануэль. Галактика Интернет: Размышления об Интернете, бизнесе и обществе / Пер. с англ. А. Матвеева под ред. В. Харитоновой. – Екатеринбург: У-Фактория (при участии изд-ва Гуманитарного ун-та), 2004. – С. 292.

³ Бек У. Общество риска. На пути к другому модерну / Пер. с нем. В. Седельника и Н. Федоровой; Послесл. А. Филиппова. – М.: Прогресс-Традиция, 2000. – С. 228.